Megjelent: Parlando 53.évfolyam,2011.6.sz.(4-8)

Heimann Ilona
ELTE PPK főiskolai docens

Kérdések és válaszok a tehetséggondozásról és tehetségvédelemről

Mának is szóló válogatás a tehetségvédelem és tehetséggondozás múltjából

A magyar nyelv választékos szavakat használ a tehetségekkel való foglalkozásra , mit például a tehetségek védelme, gondozása, ápolása, nevelése, fejlesztése, gyarapítása, kibontakoztatása …, evvel is jelezve azt a sokrétű munkát, ami túlmutat a szokásos iskolai kereteken, a nevelésen, az oktatáson, a tanításon.

Még napjainkban is él az a tévhit, hogy tehetséges gyermek nem igényelnek különösebb tanítást, nevelést, törődést, hiszen ők a tehetségük folytán úgyis érvényesülni fognak.

„Van egy téveszme, hogy a lángelmét nem lehet elnyomni, az utat tör magának.
Csodát tör utat! Azt úgy el lehet nyomni és taposni, mintha ott sem lett volna."

Szent-Györgyi Albert Nobel-díjas kutató fent idézett sorai 1973-ban hangzottak el, de ma is feltehetjük a kérdést: vajon nem tűnnek el, nem vesznek feledésbe a kiváló adottságokkal rendelkező tehetségek? A válasz sajnos igen, annak ellenére, hogy a kiemelkedő képességű gyermekek támogatása egyre fontosabb társadalmi feladattá vált hazánkban, Európában és azon túl is. /Különösen vonatkozik ez a hátrányos helyzetű – a kulturálisan eltérő, a fogyatékos, a képesség deficites – tehetségek, az alulteljesítők nagy csoportjára./

A tehetségsegítő szervezetek, szerveződések / Nemzeti Tehetségsegítő Tanács, Nemzeti Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, Nemzeti Génius Program, Tehetségsegítő Tanácsok…/, valamint Tehetségpontok számának növekedése ékes bizonyítéka annak, hogy egyre többen tartják fontosnak a tehetséggondozás és nevelés ügyét napjainkban: tudósok, kutatók, pedagógusok, szülők és nem beszélve a tehetségfejlesztés iránt elkötelezett politikusokról, szponzorokról, vezetőkről.
A tehetségek fejlesztésével kapcsolatban egyik leggyakrabban használt kifejezés napjainkban **a tehetséggondozás**.
Ha történetiségében tekintünk a magyarországi tehetségkutatásra, az első szakaszra /Harsányi István terminológiája szerint a századfordulótól 1931-ig / a **tehetségek védelme** és a **mentése** volt jellemző kifejezés a tehetségek fejlesztésére.
Jelen írásomban azokat a tehetség- problémákat szeretném felidézni illetve bemutatni, melyek az akkori tehetségvédelmet és a tehetséggondozást meghatározták . Teszem ezt annak reményében, hogy hozzájárulok a ma aktuális és időszerű tehetség dilemák szakszerű és egyben értékmegőrző megoldásához.

A tehetség meghatározásának kérdése már az ókorban is foglalkoztatta a kiemelkedő képességű emberek környezetét, de a tudományos magyarázatokat csak a XIX.. században adták meg a kutatók.
A 20. század fordulóján Magyarországon olyan pszichológiai, pedagógiai alapművek jelentek meg, melyeknek talaján egy átfogó tudományos igényű tehetségmentő, tehetségvédő mozgalom bontakozott ki.

Napjainkban történő tehetség-megsegítésére irányuló tendenciák felidézik ezt az első magyarországi tehetségmozgalmat, melyet olyan személyiségek reprezentálnak, mint Nagy László és Révész Géza kutató pszichológusok, vagy az iskolaalapító Domokos Lászlóné, nem utolsó sorban Klebelsberg Kunó miniszterelnök. Az ő kutatásaik, elveik és tetteik ma is figyelemre méltóak és így forrásul szolgálhatnak a tehetségfejlesztés jelenlegi kiszélesítéséhez, megvalósításához.

Nagy László /1857-1931/ kiváló pszichológus, pedagógus, a magyarországi gyermektanulmányozásnak mint tudományágnak megalapítója, kutatója, nemzetközi hírű tudósa 1903-tól kezdett intenzíven foglalkozni a tehetséggondozás ügyével.

A Gyermektanulmányozás révén derítette fel az egyéni szellemi különbségeket, felhívta a figyelmet az eltérő képességű gyermekekre.

Olyan intézmények szükségességét szorgalmazta, melyek igazodnak a tanulók egyéni képességeihez legyenek azok akár az átlag alatt, vagy felett.

Nagy László számos olyan szervezet, fórum, intézmény létrejöttét kezdeményezte, ahol nyilvánosságot kaptak azok a kutatások, kísérletek és tudományos értekezések, melyek erőteljesen hozzájárultak a tehetségvédelem és - gondozás országos szintű kibontakozásához./pl. Országos Gyermektanulmányi Kongresszusok szervezése, Országos Rajzkiállítások tehetséges gyermekek számára,…/

A Gyermek című folyóiratot 22 éven át vezette és szerkesztette, itt jelentek meg azok a publikációk, vitaanyagok, melyek a gyermektanulmányozás és tehetségvédelem ügyét szolgálták.

Nagy László kutatási eredményei adtak tudományos alapot reformpedagógiai elveken szerveződő Új Iskola megvalósításához.

Domokos Lászlóné Löllbach Emma születésének 120. és az **Új Iskola** alapításának 90. évfordulóján a magyar reformpedagógia törekvések sorozat kiadásában négy kötetben állított emléket a méltatlanul mellőzött pedagógusnak Áment Erzsébet / 2005/.

Az első két kötetben a budai Új Iskola pedagógiai törekvéseit, történetét mutatja be a szerző, a harmadik és a negyedikben pedig az iskolaalapító és szervező publikációit, beszédeit teszi közzé a szerkesztő.

A budai Új Iskola pedagógiája nemcsak hasonlított a kortárs reformpedagógiai törekvésekhez, de filozófiai alapozású metodikai újítások terén azoktól jelentősen eltér.

Új elemek gazdagítják a metodikát pl.: szellemtörténeti módszer az irodalomtanításban, Bergson féle intuíciós életfilozófia megjelenése a tanítási módszerekben, a mozdulatművészeti tantárgy tanításában, a csoportmunka bevezetése, az egyéni lapok, az un. pszichogrammok készítése, a csoportkarakteológia értelmezése pedig új eszközöket ad a pedagógusok nevelő munkájához .

Az Új Iskola több mint három évtizeden keresztül átívelő története mindvégig megőrizte „boldog iskola” jellegét, melyben szabad teret engedett a tanulói személyiség autonóm fejlődésének.

Sajnálatos módon az iskola nem vált állami kísérleti intézménnyé, holott az első olyan alternatív tantervvel működő intézmény volta maga korában, mely az elemi iskolától az érettségiig kísérte tanítványait.

Korszerű kérdések a nevelésben címet viselő negyedik kötet az 1928 és 1941 között megjelent előadásokat és cikkeket tartalmazza. Kibontakozik előttünk a XX. századi neveléstudomány kimagasló tudósának és pedagógusának portréja, a hazai és külföldi reformpedagógia kiváló ismerőjének munkássága. Bizonyíték gyanánt néhány szakkifejezés az általa tanulmányozott tudomány területekről: fejlődéstani didaktika, osztálylélektan, tanulók önállósága, a kutató és

felfedező gyermek, a fejlődő gyermek és tanítástery, öntevékeny munkacsoportok az osztálytanításban, tanulmányi anyag, korszerű nevelői magatartás.

A méltatlanul mellőzött pedagógus és iskolaalapító élete és munkássága a mai napig példaértékű lehet a tehetséggondozó tanárok számára, a pedagógus kutatók és iskolaalapítók pedig felhasználhatják mindazokat az eredményeket munkájukhoz, melyek még a XXI. században is érvényesek .

Révész Géza /1875-1955/ pszichológusnak, az egyetem pszichológiai laboratórium vezetőjének tudományos munkássága nagy mértékben hozzájárult ennek a korszaknak egyedülálló tehetségmozgalmához.
Révész Géza kutatási eredményei megelőzték korát, tehetséggondozás gyakorlati problémái mellett számtalan olyan tehetségproblémát kutatott, melyek ma is időszerűek mint például a tehetség korai felismerése, fejlesztése.
A tehetség időszerű problémái című munkája 1917-ben jelent meg a Magyar Pedagógia c. folyóiratban. A cikk kiindulópontja az, hogy a nemzet boldogulása a hatékony nevelésügyön múlik és ennek egyik záloga a tehetségek kiválasztása, kimővelése és a helyes pályaválasztás.
Megfogalmazása szerint a „tehetség fogalma nem tartalmazza az életrevalóság fogalmát is", a társadalom felelőssége hogy a kiemelkedő képességűeket ne hagyja elveszni, hanem segítse őket.
Szinte hihetetlen, hogy manapság a mindenki által jól ismert Renzulli modell formáját ő már korábban megalkotta, noha akkor még más terminológiát használt.
Révész szerint a tehetség négy hajlamon nyugszik: az intelligencián, a tehetség irányán, az intuición és spontaneitáson (amit ma kreativitásnak tartunk) és a gyermek szellemi, erkölcsi magatartásán és akaraterején.
Révész meghatározta a jövő pedagógusainak és pszichológusainak egyik legidőszerűbb feladatát: „ Kétségtelen tehát, hogy a jövő pszichológiájának egyik legfontosabb kérdése lesz a tehetségek és képességek minden irányba kiterjedő tanulmányozása…A pedagógia feladata lesz a pszichológiai ismeretek alapján megállapítani azokat az elveket és módokat, melyek segítségével a tehetségeket fejleszthetjük, művelhetjük, kibontakozását segíthetjük "/ R.G. A tehetség időszerű problémái. Magyar Pedagógia 1917. 521.o./

Klebelsberg Kunó 1922-1931 között volt a magyar állam kultuszminisztere. Ez idő alatt zajlott le a magyar közoktatás legnagyobb volumenű és legsikeresebb reformja a népiskolától egészen az egyetemekig
Klebelsberg egész életművének, eszméjének központja a gyerek: a megszületése, az egészsége, az oktatása. Már népiskolai szinten fontosnak tartotta, hogy egyetlen tehetségígéret se kallódjon el. Ezért törvényben kezdeményezte, hogy minden tehetséges gyereket jelenteni kell a miniszternek.
Klebelsberg sokat kritizálta a pesti egyetemek túlméretezettségét, a személyes kapcsolat megvalósítását elsősorban a vidéki egyetemeken látta megvalósíthatónak. Pécsett, Szegeden, Debrecenben építkezéseket indított el, evvel megteremtette a felsőoktatás korszerű keretlehetőségeit. Az egyetemek legnagyobb problémájának az előadások túlsúlyát látta, ahol a hallgatók passzív résztvevői csak az eseményeknek. A szemináriumok és laboratóriumi gyakorlatok elterjesztésére törekedett. (Kékes, 1996)
Haszontalannak tartotta az olyan egyetemi tanárt, „aki a katedra magasságaiból elszavalja, elmondja vagy elmotyogja a maga tudományát; egyébként az ifjúsággal nem törődik, s azután ismeretlen tömegeket levizsgáztat,... Ahol a tanár igaz pedagógus, ott valóságos munkaközösség fejlődik ki közte és tehetséges hallgatói között.. . írta a Pesti Napló 1929. július 21-i számában (idézi: Kékes, 1996)

Azokat a hallgatókat, akikben a tehetség csírája megvan a tudományos élet és a kutatások felé kell terelni és támogatni. Ennek érdekében tudatos kutatáspolitikát folytatott: 1927-ben megalapította a Széchenyi Tudományos Társaságot, melynek segítségével a befolyásos üzletemberek kapcsolatba kerültek tudósokkal, akik így támogatást nyerhettek kutatási célokra.
Klebelsberg mindenkit szemmel tartott, akit tehetségesnek vélt. A tudós utánpótlás biztosításának érdekében szervezte meg Bécsben, Berlinben és Rómában a Collegium Hungaricumokat és a külföldi ösztöndíjak rendszerét. Elképzelése szerint az ország vezetése a tehetséges, jól képzett, több nyelven beszélő, és külföldi tapasztalatokkal rendelkező személyekkel biztosítható. A korszak tudósai, orvosai, meghatározó egyéniségei ezen ösztöndíjasokból kerültek ki, úgy, mint Bay Zoltán, Bibó István, Hajnal Imre, Laki Kálmán, Sántha Kálmán, vagy éppen Szent-Györgyi Albert, akit ő hívott haza külföldről Szegedre, s a Rockefeller Alapból biztosított intézetet számára. Amikor Szent-Györgyi a Nobel-díjat megkapta Klebelsberg már nem élt, de hazatértékor első útja az ő sírjához vezetett. (Klebelsberg Kunóné, 1992).

A XXI. század tehetséggondozása remélhetően maradéktalanul megvalósítja, sőt túlszárnyalja azokat az elképzeléseket és eredményeket, melyeket a múlt században élt és fent bemutatott nagyformátumú kutatók hívtak életre és valóra válnak Szent-Györgyi Albert gondolatai.

„Az iskola arra való, hogy az ember megtanuljon tanulni, hogy felébredjen tudásvágya, megismerje a jól végzett munkaörömét, megízlelje az alkotás izgalmát, megtanulja szeretni amit csinál és megtalálja azt a munkát, amit szeretni fog.”

Irodalom

ÁMENT ERZSÉBET /2005/:Emmi néni Iskolája. Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Budapest.
ÁMENT ERZSÉBET /2005/: A budai Új Iskola pedagógiája. OPKM. Budapest.
HARSÁNYI ISTVÁN/2004/: Tehetségvédelem. Magyar Tehetséggondozó Társaság, Budapest
HENCZ P. (1999): *Gróf Klebelsberg Kunó, a harmadik évezred minisztere*. Magyar Nemzet 1999. augusztus 13.
KÉKES SZ. M. (1996): Klebersberg Kunó egyetempolitikai törekvéseinek főbb jellemzői. Magyar Pedagógia 96. évf. 3. szám
KLEBELSBERG KUNÓNÉ (1992): *Életutunk. Klebersberg Kunóné visszaemlékezései*. Szeged